

Fakulta sociálních studií Ostravské univerzity

**SKUPINY OBYVATEL OHROŽENÉ
SOCIÁLNÍM VYLOUČENÍM**

OBSAH

Anotace	01
SKUPINY OBYVATEL OHROŽENÉ SOCIÁLNÍM VYLOUČENÍM	02
Projekty a granty	04
Sociální přizpůsobení dětí bez domova se zkušeností domáčího násilí na území města Ostravy	04
Jak takový výzkum probíhá?	05
Výzkum a vývoj podpůrných sítí a informačních systémů pro neformální pečující o osoby po cévních mozkových příhodách	06
Komunitně založené participativní plánování v městském prostoru	08
Vývoj softwaru pro responzivní evaluaci a plánování komunitní práce jako nástroje pro rozvoj účinné a efektivní praxe v oblasti sociálního začleňování	08
Žádoucí budoucnost a související faktory změny jako nástroje uplatnění konceptu recovery do individuálního plánování u obyvatel a obyvatelek azylových domů	10
Pilotní testování rychlého zabydlení rodin s dětmi	12
Kontaktní osoby	14

SKUPINY OBYVATEL OHROŽENÉ SOCIÁLNÍM VYLOUČENÍM

Představme si: Člověka propustí z práce z důvodu uzavření průmyslového podniku. Vlivem nezaměstnanosti se prohloubí neshody v jeho partnerském životě, což výsledně vede k rozvodu. Tento člověk opustí byt, aby v něm mohla nadále žít partnerka s dětmi. Odchází na ubytovnu.

Nebo: V partnerském vztahu dochází k domácímu násilí. Po tom, co se jeho svědky stanou i děti, se oběť rozhodne z násilného vztahu odejít. Nemá však mnoho finančních prostředků či podporu širší rodiny. Ocitá se tak s dětmi na azylovém domě.

V životě se dostáváme do mnoha složitých situací, které mohou vyústit v ohrožení sociálním vyloučením. Fakulta sociálních studií v rámci svého výzkumu analyzuje příčiny a dopady sociálního vyloučení, a hledá řešení umožňující lidem na okraji jejich opětovné začlenění zpět do společnosti.

[#osu](#) [#research](#) [#socialexclusion](#)
[#poverty](#)[#socialinclusion](#) [#seniors](#)
[#families](#)[#socialwork](#) [#socialstudies](#)

SKUPINY OBYVATEL OHROŽENÉ SOCIÁLNÍM VYLOUČENÍM

Sociální vyloučení, soudržnost společnosti, multidimenzionální fenomén, multidisciplinární přístup, sociální inkluze... taky vám z toho jde hlava kolem? No, takže hezky od začátku. O jaké životní situace vůbec jde a koho se týkají?

Výzkum pokrývá dvě hlavní větve: osoby vyloučené z bydlení a osoby ohrožené sociálním vyloučením především z důvodu věku či zdravotního stavu. Na jedné straně tíživá bytová situace a na druhé senioři, nezletilé děti či osoby se zdravotním znevýhodněním v náročných okamžicích svého života. Přesto mezi oběma oblastmi neexistuje striktní dělící čára. Větve se vzájemně prolínají, např. v případě ohrožených dětí a jejich rodin z důvodu nedostatečných rodičovských kompetencí může nastat situace, že jsou zároveň vyloučeny z běžné formy bydlení.

„Zastřešujícím tématem je tedy sociální vyloučení neboli exkluze. Ale je to také naopak i o inkluzi, tj. o sociálním začleňování jedinců, skupin, komunit, o jejich integraci do společnosti. Předcházení sociální exkluzi či podporování sociální inkluze jsou dvěma stranami téže mince. Na jedné straně je onen člověk vylučovaný z nějakého důvodu ze společenského systému, sociálních sítí a vazeb a na druhou stranu sociální práce podporuje prostřednictvím svých intervencí jeho začlenění,“ vysvětluje doc. Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D., vedoucí výzkumného týmu. Za inkluzi můžeme také považovat situaci, kdy přispíváme k udržení života seniorů závislých na pomoci druhých osob doma v jejich přirozeném sociálním prostředí a předcházíme jejich institucionalizaci v pobytových

sociálních službách typu domovů pro seniory. K tomu mohou sloužit i nově rozvíjené asistivní technologie, jejichž pomocí si např. v případě potřeby můžete přivolat asistenta pomocí pageru.

I sociální práce se proměňuje v průběhu dekád, aktuálně se můžeme v praxi setkat i s e-exkluzí. Z důvodu chudoby nemusí mít některé rodiny s dětmi vždy přístup k informačním a komunikačním technologiím, které dnes už ale jsou součástí každodenního života. Tyto děti pak nemají srovnatelné podmínky jako jejich vrstevníci, např. se méně podílí na fungování ve virtuálním světě a z tohoto důvodu mohou být vylučovány z vrstevnických skupin. Dopad nových technologií do intervencí sociální práce je novým tématem v rámci hlavního směru výzkumu, kterým se zabývají i studenti doktorského studia ve svých dizertačních pracích.

„Sociální práci nedorovnáваме sociální status dítěte, nejde o to, aby dítě mělo nejmodernější model telefonu. Zádrhel je ale v případě, kdy samotná škola klade takové úkoly, při kterých žáci musí využívat internet či jiné nové technologie. Dnes se i používají elektronické žákovské knížky, což má zase dopad na rodiče. Pokud je rodina ohrožena chudobou a nemá stálý přístup na internet, může mít také problém objednat se u lékaře nebo na úřadech, které už mnohdy fungují skrze elektronickou komunikaci,“ dodává doc. Vávrová.

Sociální vyloučení ze společnosti může mít tedy různé podoby a nemusí mít vždy jeden důvod. Když je někdo osobou se zdravotním znevýhodněním, neznamená to nutně, že je ze společnosti vylučován. Pokud je ale důvodů více, jeho rodina mu neposkytuje podpůrnou sociální síť, nemá nasmlouvány sociální služby napomáhající mu kompenzovat jeho handicap, takovému člověku se hůře překonává jeho znevýhodnění. Ve všech těchto případech je snahou výzkumného týmu přispět výsledky své činnosti k začleňování do běžného života společnosti. Exkluze je široký pojem, který prostupuje společnost v mnoha oblastech.

PROJEKTY A GRANTY

Sociální přizpůsobení dětí bez domova se zkušeností domácího násilí na území města Ostravy

Hlavní řešitelka: doc. Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.

Tento projekt podpořený grantovou agenturou České republiky (GAČR) je tím nejdůležitějším pro výzkumný směr, protože propojuje obě větve výzkumu a přesně se napojuje na hlavní téma. V Ostravě je v rámci České republiky nejvyšší počet osob vyloučených z bydlení, včetně dětí. Výzkumníci se zaměřili na děti nezletilé ve věku 8 až 15 let žijící v bytové nouzi (např. v azylových domech a na ubytovnách) a vytvořili nástroj (inventář) pro měření míry jejich sociálního přizpůsobení. Nestandardní forma bydlení má totiž dopad na jejich budoucí životní situaci a sociální přizpůsobení se ve škole i mezi vrstevníky. Takové děti mají také často zkušenost s domácím násilím, buď jsou jeho účastníky anebo svědky.

Nad rámec obsahu projektu výzkumný tým vytvořil komiks jako podpůrný nástroj pro sociální pracovníky a jejich práci s dětmi při povídání si o tom, jak se dítě v různých sociálních situacích cítí. A aby nedocházelo k prohlubování stigmatizace, používají výzkumníci ve svých odborných výstupech mezinárodní pojem sociální adjustace namísto přizpůsobení. Ten na rozdíl od českého názvosloví neevokuje možné „nepřizpůsobení“.

Jak takový výzkum probíhá?

Takovýto výzkum, jakým je zmíněný projekt sociálního přizpůsobení dětí bez domova, obsahuje kvalitativní i kvantitativní část. Výzkumníci posbírali várku dotazníků z celé ČR, zhodnotili je a měřicí nástroj validizovali. Na základě analýzy identifikovali čtrnáct faktorů ovlivňujících sociální adjustaci dětí. Následně začali sbírat údaje i na území města Ostravy. Mezitím prováděli robustní kvalitativní šetření založené na pozorování a výpovědích dětí, jejich rodičů a sociálních pracovníků, kteří mají zkušenost s podporou ohrožených rodin v nestandardních formách bydlení. V Ostravě jsou problémem především ubytovny, azylové domy a tzv. sociálně vyloučené lokality. Výzkumný tým se neobejde bez vstupu do terénu, odborníci tedy musí mít zkušenost se sociální prací i s cílovou skupinou. Design výzkumu je pružný a výzkumník musí reagovat na průběžné změny. Když se u dětí žijících v azylových domech stalo, že bylo více starších než mladších, muselo dojít k posunu věkové hranice v celém výzkumu, aby nedošlo ke zbytečnému vyřazení velkého počtu potřebných informací. Získaná kvalitativní a kvantitativní data jsou základem pro vytvoření matematicko-informatického modelu, který se v budoucnu může využívat jako predikční. Na jeho tvorbě spolupracují výzkumníci z FSS a Ústavu pro výzkum a aplikaci fuzzy modelování OU.

Výzkum a vývoj podpůrných sítí a informačních systémů pro neformální pečující o osoby po cévních mozkových příhodách

Hlavní řešitelka: doc. Mgr. Lenka Krhutová, Ph.D.

Mezi další důležité projekty aplikovaného výzkumu patří následující, které jsou podpořené Technologickou agenturou České republiky (TAČR). Jedním z nich je Výzkum a vývoj podpůrných sítí a informačních systémů pro neformální pečující o osoby po cévních mozkových příhodách, který je řešen ve spolupráci s Vysokou školou báňskou – Technickou univerzitou Ostrava.

Co, či koho si představit pod pojmem neformální pečující? Je to kdokoli, kdo bez pracovní smlouvy nebo živnostenského listu soustavně a v domácím prostředí pečuje o svého blízkého – zpravidla příbuzného, přítele či přítelkyni nebo třeba i souseda – který je z důvodu snížené soběstačnosti závislý na pomoci druhé osoby. Může, ale nemusí být příjemcem dávky dlouhodobé ošetrovné, stejně tak může, avšak nemusí mít příjem z příspěvku na péči, který pobírá jeho blízký.

V posledních letech se více začíná dbát na potřeby neformálních pečujících a stoupá jejich podpora ze strany Ministerstva práce a sociálních věcí. Podpora neformálních pečujících je totiž zároveň prevencí exkluze osob závislých na péči druhých do velkých pobytových zařízení.

Cílem projektu je vytvořit informační systémy pro neformální pečující o blízké po cévních mozkových příhodách, které jim umožní včas se zorientovat hlavně v raných fázích péče, aby se zmírnilo nebo aby nedošlo k jejich fyzickému, psychickému či finančnímu vyčerpání, poruchám zdraví a dalším rizikovým situacím včetně sociálního vyloučení.

Více o tomto výzkumu: visnep.osu.cz

Komunitně založené participativní plánování v městském prostoru

Hlavní řešitelka: doc. Mgr. Marie Špiláčková, Ph.D.

Multidisciplinární přístup znamená spolupráci lidí z různých oblastí. V tomto konkrétním případě se jedná o propojení odborníků z technických a netechnických oborů. V rámci projektu o komunitně založeném na participativním plánování v městském prostoru došlo ke spolupráci s výzkumnými pracovníky z katedry architektury Fakulty stavební VŠB-TUO. Výzkum je zaměřen na experimentální šetření v konkrétní lokalitě, kterou je Hlavní třída v městském obvodu Ostrava-Poruba. Dalším z cílů projektu je do procesu participativního plánování zapojit i ty cílové skupiny, které jsou z něj tradičně vylučovány.

Více o tomto výzkumu: kopr.osu.cz

Vývoj softwaru pro responzivní evaluaci a plánování komunitní práce jako nástroje pro rozvoj účinné a efektivní praxe v oblasti sociálního začleňování

Hlavní řešitelka: doc. PhDr. Alice Gojová, Ph.D.

Také v tomto projektu se ukazuje, že multidisciplinární přístup je budoucností. Spolupráce s odborníky z různých oblastí vykrystalizovala v tomto případě ve spolupráci s Ústavem pro výzkum fuzzy modelování Ostravské univerzity. Vytvořený software umožní responzivní evaluaci komunitní sociální práce, která je v českém kontextu zatím málo využívanou intervencí pro řešení problému prostorového sociálního vyloučení. Využívání evaluačního softwaru přispěje k účinnosti komunitní práce v oblasti sociálního začleňování.

Více o tomto výzkumu: evkp.osu.cz

Žádoucí budoucnost a související faktory změny jako nástroje uplatnění konceptu recovery do individuálního plánování u obyvatel a obyvatelek azylových domů

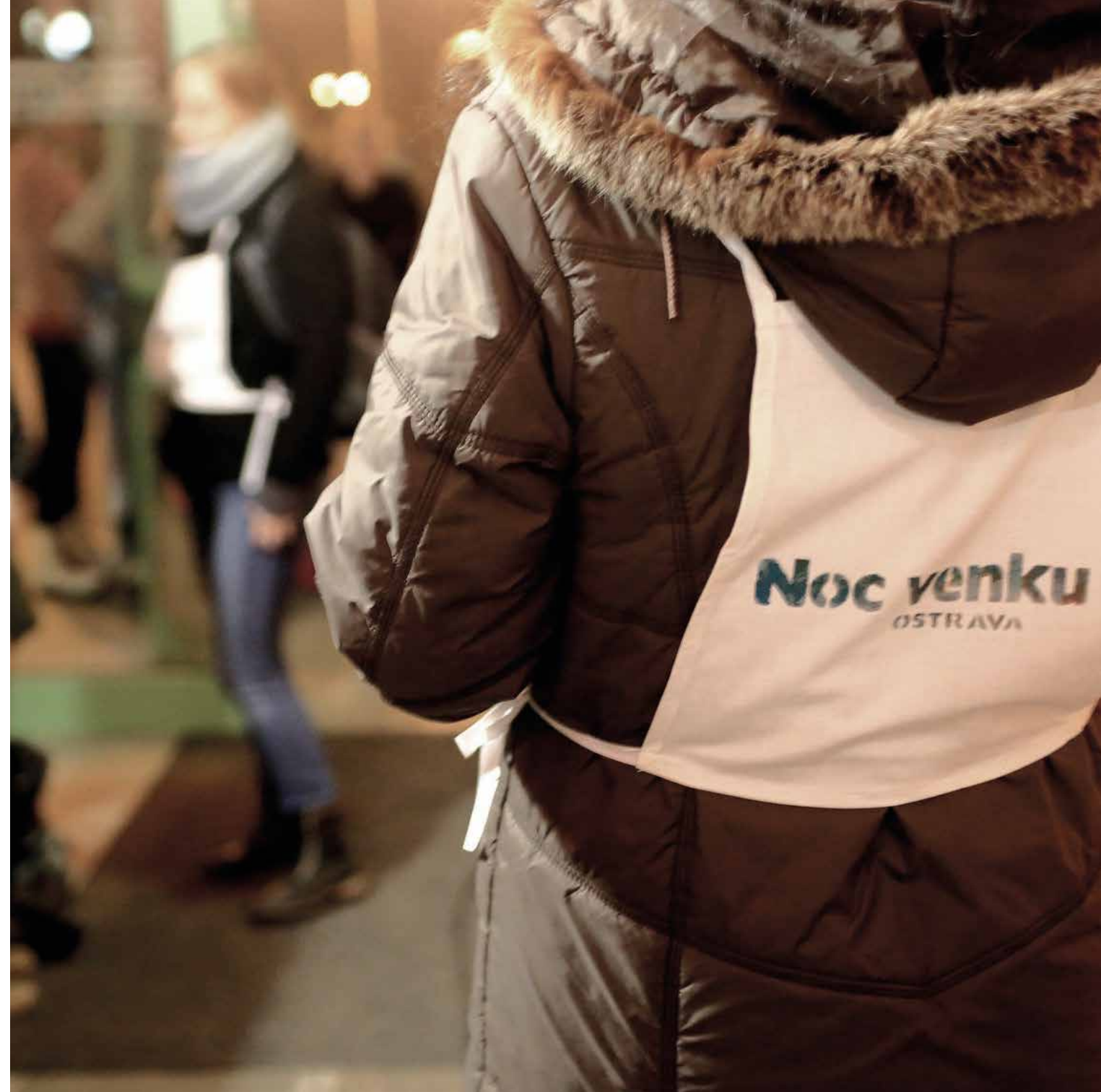
Hlavní řešitelka: Mgr. et Mgr. Kateřina Glumbíková, Ph.D.

Mentorka: doc. Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.

Téma výzkumu vzniklo ve spolupráci s aplikační sférou a realizace výzkumu probíhá v úzké spolupráci s Ústavem pro výzkum a aplikaci fuzzy modelování. Unikátním výstupem projektu je software na zjišťování žádoucí budoucnosti a souvisejících zdrojů naděje u obyvatel a obyvatelek azylových domů a metodický materiál umožňující efektivní zacházení s tímto software. Unikátnost software spočívá v možnosti zvýšeného zapojení klientů a klientek do plánování jejich budoucnosti za účelem zkvalitnění sociální práce v azylových domech směřující k reintegraci klientů a klientek azylových domů do stabilního bydlení. Tvorba software probíhala ve spolupráci s klienty a klientkami azylových domů, sociálními pracovníky azylových domů i střešní organizací sdružující aktéry zabývající se tématem bezdomovectví.

Všechny výstupy projektu jsou k dispozici k bezplatnému užití.

Více o tomto výzkumu: ipad.osu.cz

Pilotní testování rychlého zabydlení rodin s dětmi

Řešitelé za FSS: Mgr. Eliška Černá, Ph.D. a Mgr. Štěpán Ripka, Ph.D.

Projekt rychlého zabydlování vytvořený pro město Brno, tzv. Rapid Re-Housing, získal první cenu v prestižní evropské soutěži inovačních projektů SozialMarie 2018 ve Vídni a také evropskou cenu RegioStar Awards, kterou uděluje Evropská komise a evropská Federace národních organizací pracujících s lidmi bez domova Feantsa. Vědce oslovilo samo město Brno při řešení otázky bytové nouze svých obyvatel. Díky modelu housing first, tedy bydlení především, mohou rodiny žijící bez domova dostat příležitost začít znovu. Svou účastí se taková rodina zavazuje k řádnému placení nájemného, dodržování spolupráce se sociálním pracovníkem a bezproblémovému sousedskému soužití. Zabydlené rodiny bez domova prokázaly vysokou míru úspěšnosti udržení bydlení po 12 měsících (48 z 50 rodin). Takto projekt předchází bezdomovectví, zlepšuje zdraví rodin a umožňuje návrat dětí z ústavní péče, což bývá ve výsledku ekonomicky výhodnější než život rodin na ubytovnách. Z dlouhodobé perspektivy se také může projevit zlepšení školních výsledků či zvýšení zaměstnanosti členů rodiny.

KONTAKTNÍ OSOBY

Vedoucí týmu

doc. Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.

Klíčovní členové výzkumného týmu

Řádní a hostující profesori

prof. PaedDr. Oldřich Chytil, Ph.D., Dr.h.c.

prof. PhDr. Jan Keller, CSc.

prof. Dr. Brian Littlechild, BA, MA, Dr.h.c. (hostující profesor)

prof. Dr. Juha Erkki Antero Hämäläinen, Dr.h.c. (hostující profesor)

prof. Dr. Peter Erath, Dr.h.c. (hostující profesor)

Hlavní řešitelé vybraných aktuálně řešených projektů

doc. Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D. (GAČR)

doc. PhDr. Alice Gojová, Ph.D. (TAČR)

doc. Mgr. Marie Špiláčková, Ph.D. (TAČR)

doc. Mgr. Lenka Krhutová, Ph.D. (TAČR)

Mgr. et Mgr. Kateřina Glumbíková, Ph.D. (TAČR)

Spoluřešitelka oceněného projektu Rapid Re-Housing

Mgr. Eliška Černá, Ph.D.

Skupiny obyvatel ohrožené sociálním vyloučením

Vydala: Ostravská univerzita

Centrum marketingu a komunikace

Editor: Ing. Petra Čubíková

Redaktor: Mgr. Andrea Černá

Grafický návrh a sazba: Mgr. Štěpánka Zámečnicková

1. vydání, Ostrava 2020

OSTRAVSKÁ UNIVERZITA
FAKULTA SOCIÁLNÍCH STUDIÍ

fss.osu.cz

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Bulletin je financován z projektu HR Excellence in Research na Ostravské univerzitě, registrační číslo projektu:
CZ.02.2.69/0.0/0.0/16_028/0006225.

Bulletin, jehož autorem je Ostravská univerzita, podléhá licenci Creative Commons Uveďte původ-
Zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní.

